

ČO POTREBUJE MANAŽMENT KULTÚRNEJ KRAJINY CHÁPANÝ AKO VEREJNÝ ZÁUJEM?

DUŠAN BEVILAQUA

WHAT DOES THE MANAGEMENT OF CULTURAL LANDSCAPE THAT IS COMPREHENDED AS PUBLIC INTEREST, NEED?

ABSTRAKT

Príspevok sa zaoberá medzerami v slovenských právnych normách a krajinno-ekologickom publikáciách o ochrane prírody a krajiny brániacimi cestám k trvalo udržateľnej implementácii Európskeho dohovoru o krajine (ďalej skr. EDoK) na Slovensku ako verejného záujmu; Z rozboru terminológie krajiny a ustanovení EDoK postuluje nutnosť interdisciplinárnej spolupráce vedcov pri tvorbe meta-jazyka krajiny za účelom transdisciplinárnej paradigmy uvádzania výsledkov krajinnej ekológie do praxe.

Kľúčové slová: *Zákony o ochrane prírody a krajiny, životné prostredie, prírodné a kultúrne dedičstvo, krajinná ekológia,; Krajina prírodná, kultúrna, civilizovaná, kolonizovaná, voľná, cenná/bezcenná...; uplatňovanie Európskeho dohovoru o krajine ako činnosť vo verejnom záujme, hodnoty krajiny, cieľová kvalita krajiny, jazyk krajiny,*

ABSTRACT

This contribution deals on the gaps in Slovak legislature and landscape ecological publications on nature and landscape conservation that are hindering the ways to sustainable implementation of the European landscape convention (ELC) in Slovakia; By analysis of both landscape terminology and ELC regulations it postulates a need for some interdisciplinary scientific cooperation at meta-language of landscape creation aiming to the transdisciplinary paradigm of the landscape ecology results in practice introduction.

Key words: *Acts on nature and landscape conservation, environment, natural and cultural heritage, landscape ecology; Landscape natural, cultural, civilized, colonized, open, valuable/dishonorable...; European landscape convention implementation considered as an activity in public interest; landscape values, landscape quality objective, language of landscape.*

„Povinnosť ochrániť zdravie a životy občanů a jejich majetek má stále ještě stát. Státní moc, která má občany chránit, by jen stěží zdůvodnila, proč vlastně od nich vybírá nemalé daně, proč buduje a rozšiřuje početnou armádu úředníků včetně těch nejvyšších, pokud by zároveň nesnižovala nejvážnější rizika ohrožení vlastních občanů. Ekologická rizika dnes mezi takové hrozby nepochybně patří, v nemenší míře než například riziko vnějšího ohrožení

vojenskou silou či vnútorného ohrožení kriminalitou.“ [Jan Keller, 1995, pp. 147-148]

Úvod

„Štát považuje ochranu prírody a krajiny za verejný záujem. Chápe prírodu a krajinu ako súčasť národného bohatstva, na stave ktorého závisí ekonomická i kultúrna úroveň národa.“ Platia tieto výroky, hodné aj cisárovnej Márie Terézie, tiež aj pre Slovenskú republiku?

Základy moderných právnych noriem v oblasti environmentalistiky a ochrany prírody (nie tak už starostlivosti o krajinu) na Slovensku sa položili až začiatkom 90-tych rokov 20. storočia. Dodržiavanie, ba priam vynútiteľnosť zákonov – žiaľ aj ústavných, je však na Slovensku nedostatočné. Po sľubnom spoločnom štarte legislatívy pod taktovkou prvého a posledného federálneho ministra životného prostredia Josefa Vavrouška (Zákon FZ ČSFR č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí) sa v Česku, na rozdiel od Slovenska, naďalej pokračuje naznačeným smerom: možno aj preto, že devastujúci civilizačno-industrializačný tlak na životné prostredie a ochranu prírody a krajiny prichádza v našich zemepisných šírkach tradične v smere prevládajúcich vetrov a je ho poriadne cítiť (CÍLEK, 1996); a snáď aj preto, že pozitívny vzťah k prírode a krajine je priamoúmerný miere vzdelanosti a liberálnosti/sekularizácie spoločnosti (BEVILAQUA, 2001); Faktom je, že česká škola krajinnej ekológie je omnoho pragmatickejšia a pripravila/uje sa na veterno-energetické, zjazdovkárske, tatrasko-apartmánové a mnohé ďalšie experimenty developerov (rozvojárov) v krajine oveľa efektívnejšie (MÍCHAL, et al. 1999, SKLENIČKA, 2003, VOREL et al, 2004).

Je ochrana krajiny činnosť vo verejnom záujme?

Termín krajina má množstvo významov (stačí na toto slovo kliknúť v internetovom vyhľadávачi), sústredme sa však len na zmysel tohto pojmu, ktorý je centrálnym výrazom v geografii, environmentalistike a krajinnej ekológii. Takúto definíciu krajiny v „spoločnom“ zákone FZ ČSFR č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí: „*krajina je časť zemského povrchu s charakteristickým reliéfom, tvorená súborom funkčne prepojených ekosystémov a civilizačnými prvkami*“ prevzal v nezmenenej podobe český zákon o ochrane prírody a krajiny – Zákon ČNR č. 114/1992 Sb. (§ 3, ods. k). Ani jedna verzia slovenského Zákona NR SR o ochrane prírody a krajiny (či už toho „prvého“ zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny (ďalej len OPaK) v znení zákonov č. 222/1996 Z. z., č. 211/2000 Z. z., č. 416/2001 Z. z., č. 553/2001 Z. z., č. 237/2002 Z. z. a zákona č. 261/2002 Z. z., alebo „nového“ Z. NR SR č. 543/2002 Z. z. OPaK a jeho ďalších noviel v znení zákonov č. 525/2003 Z. z., č. 205/2004 Z. z., č. 364/2004 Z. z., č. 587/2004 Z. z., č. 15/2005 Z. z., č. 479/2005 Z. z. a zákona č. 24/2006 Z. z....) však termín krajina explicitne definovaný neobsahuje! A pritom má „v náplni práce“ – vyjadrenej vo svojom názve - chrániť aj krajinu... Čo a ako chrániť v krajine? Ktorú, akú krajinu, na základe akých kritérií?!

Podľa čl. 44 Ústavy Slovenskej republiky *má každý právo na- a povinnosť chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo...* Ctí dnes ešte niekto na Slovensku ústavu, a čo si z nej dokáže vybrať – iba ak tú ochranu vlastníckych práv (a už vôbec nie vlastnícke povinnosti a záväzky)?! Tí, ktorí si to dokážu uvedomiť pripravili znenie **Deklarácie o ochrane kultúrneho dedičstva**, ktoré po schválení v NR SR je uverejnené v Zbierke zákonov SR z 20. marca 2001 pod č. 91/2001 Z. z., čiastka 39; *Uplatňujúc princípy zakotvené v medzinárodných zmluvách, dohovoroch a odporúčaní medzinárodných organizácií na ochranu kultúrneho dedičstva, najmä dokumentov UNESCO a Rady Európy sa v nej uvádza, že Ochrana kultúrneho dedičstva je verejným záujmom* (čl. 3.1), že *jednotlivé druhy a časti kultúrneho dedičstva sú rovnocenné a tvoria nedeliteľnú súčasť kultúrneho dedičstva Európy a celého ľudstva* (čl.1.1), a tiež, že *medzi nehmotné hodnoty* (podľa čl. 2.2) patria o. i. *zvyky a tradície, historické udalosti, zemepisné, katastrálne a miestne názvy* a medzi tie *hmotné* (čl. 2.3) napr. *architektonické objekty, urbanistické súbory, archeologické nálezy a lokality*,

objekty ľudového staviteľstva, pamiatky výroby, vedy a techniky, historické záhrady, parky a **kultúrna krajina**.

Európsky dohovor o krajine

Členské štáty Rady Európy podpisom Európskeho dohovoru o krajine (Florenca, 20.10.2000) vzali i dali „...na vedomie, že krajina zohráva významnú úlohu z hľadiska verejného záujmu v oblasti kultúry, ekológie, životného prostredia a v sociálnej oblasti...“

Od 01. decembra 2005 sa teda i Slovenská republika zaviazala, v zmysle EDoK, čl. 5, ods. c) „vytvoriť podmienky na účasť širokej verejnosti...“ a čl. 6, ods. A. „zvyšovať povedomie občianskej spoločnosti... týkajúce sa hodnoty krajiny, jej úlohy a jej zmien.“ Je to napokon aj v plnej zhode so súdobým hierarchickým a pluralistickým pohľadom na paradigmu trvalej udržateľnosti v krajinskej ekológii spočívajúcu v jej trajektórii od inter- ku trans- diciplinárnej vede. Integrácia aktívnej participácie účastníkov z neakademickej sféry na ochrane, manažmente, plánovaní a navrhovaní krajiny s interdisciplinárnym výskumom krajiny je podstatou transdisciplinárnosti krajinskej ekológie (FRY, TRESS & TRESS, 2007). To je práve ten prístup, ktorý koniec koncov spája vedu so životom spoločnosti a zabezpečuje nielen aplikovateľnosť ale snáď i trvalú udržateľnosť jej výsledkov v praxi.

Niet pochyb, že na Slovensku je v plošnej prevahe vidiecka, heterogénna krajina nad tou urbanizovanou. Slovensko je územím, v ktorom bohatú diverzitu v geomorfológii sprevádza ekonomická i kultúrna diverzita, a tiež prudké skoky v stupňoch/miere ochrany prírody v rozmere krajiny. Popri tvrdošijne pretrvávajúcom socio-ekonomickom probléme „čierne“ vs „biele“ Slovensko (BEVILAQUA, 2002), ktorý má súvislosť s poničanovskými „a čo mladé zutekalo-a čo staré nevládalo“ efektami na vzdelanosť a možnú ovplyvniteľnosť hodnotového rebríka obyvateľov krajiny vo vzťahu ku krajine, sa tu teda naviac stretávame s nevyriešenou otázkou relácie: „cenné“ vs „bezcné“ krajiny.

Hodnoty krajiny

Zmysel pre hodnoty krajiny, a zvlášť uvedomenie si dôležitosti *kultúrnych krajín*, vzišiel z kolísky kultivácie tak krajiny ako aj poľnohospodárskych druhov plodín a živočíchov – od krajín zrodu *neolitckej revolúcie*, od Stredozemného mora a Orientu (CHARVÁT, 1997) – žiaľ až potom, čo sa väčšina tamjších mimoriadnych *kultúrnych krajín* začala strácať. Apel na uznanie a ochranu krajiny vyšiel v podobe *Lake District Declaration* na Medzinárodnom sympóziu o chránených krajinách r. 1987. Bola to požiadavka na posun v priestorovej škále ochrany druhov a ich biotopov na úroveň poloprírodných a kultúrnych krajín, teda od striktno bio-ekologickej problematiky ku komplexným humánno-ekologickým, kultúrnym a sociálnym problémom. Odznela ako porozumenie, že nejde len o krajiny definované UNESCO ako Rezervy biosféry (u nás nesprávne prekladané ako biosférické rezervácie) a lokality Svetového dedičstva, o jednotlivé prírodné rezervácie, národné parky a chránené krajinné oblasti. Ale že nám má záležať aj o tzv. **voľné krajiny** (open landscapes), ktoré sú možno posledné studnice biologického bohatstva, ktoré ležia a slúžia ako tlmiace (pufrovacie = buffer) zóny okolo týchto prísne chránených území aj okolo „*open-doorovými aktivitami preplnených rekreačných slumov*“ a súčasne ukrývajú dôkazy ľudskej histórie, stopy minulých praktík využitia krajiny a tradičného spôsobu života pretrvávajúceho v harmónii s prírodou. Prvá bola grécka prípadová štúdia nazvaná Červená kniha Kréty (NAVEH, 1993). Podľa príkladu prístupu k ochrane rastlín, živočíchov a ich biotopov NAVEH & LIEBERMAN (1994) neskôr navrhli tvorbu **Červených kníh ohrozených krajín**: identifikáciu území s mimoriadnymi kultúrnymi a ekologickými hodnotami čeliacimi veľmi vysokému riziku nevyhnutnej straty. Na kritériá k zahrnutiu do tohto zoznamu, pozitivistickejšie premenované na Zelenú knihu ochrany krajiny, zareagovali ROSSI a VOS (1993) používajúc krajiny Toskánska (rodiska Leonarda da Vinci, ktorý tu nakreslil svoju prvú štúdiu krajiny už v r. 1473) ako príklad pre 3 hlavné typy stredozemských krajín – reliktné, strácajúce sa, nadmerne zaťažené (relict, vanishing, strained). Súbežne s Talianmi vypracovalo Slovensko regionálnu typologickú klasifikáciu krajín a zoznam vynikajúcich krajín v rámci ich Stratégie ochrany krajiny (MARUŠIĆ et al., 1998,

OGRIN, 1999). Podľa ich vzoru Chorváti - pri výskume k typizácii jadranských krajín – uznali kľúčový význam uplatnenia syntaktickej terminológie slovnej a písomnej komunikácie pre analýzu štruktúry krajiny a vytvorili **Slovník štruktúry kultúrnej krajiny na ostrove Krk** (ANIČIĆ et al., 2003). Dnes už vyše 20 krajín v zóne Stredozemného mora uznáva, že ich krajiny, rozprestierajúce sa na cca 1.583 km² plochy v tejto zóne, majú v sebe **dvojakú hodnotu: tvrdú a mäkkú** (hard and soft landscape values), a že tieto priame i nepriame ekonomické úžitky môžu pomôcť vysvetliť ich obyvateľom naliehavosť potreby starostlivosti o krajinu (NAVEH & LIEBERMAN, 1994, pp. 269-291).

Čo je potom, v ohnisku antagonizmu prírody a človeka, krajina? Tu je možné zaviesť veľmi zjednodušenú definíciu krajiny: „priestor, kde dochádza k prelínaniu sa prírody a ľudského druhu“. Jej rozmer je iný z pohľadu krčka, včely, orla, vlka... i roľníka, turistu...“. Krajina nie je len „geografia na mape“, má svoju pamäť a dušu (KVĚT, 2003).

Základná otázka krajinnej ekológie po prijatí EDoK

„cieľová kvalita krajiny“ znamená pranie a požiadavky verejnosti týkajúce sa charakteristických črt krajiny, v ktorej žije, formulované pre danú krajinu kompetentnými orgánmi verejnej správy (EDOK, Kapitola I., čl. 1, ods. c)

Aké sú prania a požiadavky, ktorej verejnosti a ktorými kompetentnými orgánmi verejnej správy majú byť formulované? Iné sú očakávania conquistadora hľadajúceho eldorádo v dobývanej krajine a iné poznatky jej obrancu, ktorý vie/tuší čo ešte z jej zdrojov nestíhol vydrancovať: poľovník a rybár tým myslí zverinu a ryby, roľník úrodné polia, lesník podnecovaný drevármi drevnú hmotu, baník s hutníkmi a energetikmi uhlie, rudy...

Iné si z charakteristických črt krajiny cení maliar (krajinkár) či fotograf a iným sa nechá v krajine inšpirovať básnik alebo cestopisec – na rozdiel od turistu, ktorý sa zmenil účinnou reklamou na adrenalínového športovca... Nuž teda aj medzi „cudzincami“ a imigrantmi, tak ako medzi „domorodcami“ či emigrantmi je pestrá paleta/bohatá diverzita prání a požiadaviek na zachovanie/zmenu kvality krajiny. V úvahách o smerovaní jej kvality častokrát preváži váha peňazí – ponúknutá developermi, a to práve tým najkompetentnejším orgánom verejnej, alebo štátnej správy nezávisle na stupni.

Čo tak sa spýtať iných bytostí v krajine/z krajiny žijúcich: druhov z oblasti flóry a fauny. Aj tých nepôvodných, (teraz alebo v budúcnosti) invazívne sa správajúcich?

Časť ľudských bytostí „cítiaca“ s krajinou (združená v IUCN a ICOMOS) ponúkla odpoveď na otázku pátrajúcu po kvalite krajiny – v podobe kategórií **kultúrnej krajiny** – spĺňajúcich kritériá na zápis do Zoznamu svetového prírodného a kultúrneho dedičstva v zmysle Dohovoru o svetovom prírodnom a kultúrnom dedičstva (ďalej DoSD UNESCO) ... (stručne IN: BEVILAQUA, 2007, p. 30). Nuž teda, čo tak položiť otázku o cieľovej kvalite krajiny – samotnej krajine? Ktorým smerom sa má/chce krajina uberať?

Diskurzívny prístup ku kontinuu pojmov spojených s fenoménom kultúrna krajina

Ideálna krajina je primárne estetický fenomén, bližší očiam ako rozumu, viac vo vzťahu k srdcu, k duši, k náladám ako k intelektu (HARD, 1979).

Čím sa dnes stal pojem kultúrna krajina? Je už len púhym oxymoronom, alebo až ideálom? Dovolím si parafrázovať Ivana Dejmala (DEJMAL, 2000): *Kým začneme hľadať odpoveď na položenú otázku, je nutné zobrať do úvahy, že „Harmonická“ kultúrna krajina je prožraným svrchníkom po dedovi.*

V „čerstvom“ českom odbornom slovníku (MATĚJČEK et al, 2007) je to povedané jasne: **kultúrna krajina** = pôvodne prírodná krajina (= krajina (= v geografickom poňatí územný celok zemskej súše s určitou geografickou polohou, svojimi vlastnosťami a vzhľadom odlišný od celkov

okolitých. Pôsobia v ňom zákonité prírodné i človekom podmienené krajinné procesy - landscape), ktorá vznikla a vyvíjala sa do dnešnej podoby výhradne pôsobením prírodných krajnotvorných procesov, riadených prírodnými zákonmi, bez vplyvu človeka, alebo krajina, v ktorej je vplyv človeka ekologicky nevýznamný – je tvorená len prírodnými krajinnými zložkami a krajinnými prvkami – natural landscape), premenená činnosťou človeka. Pôvodné ekosystémy sú viac či menej pozmenené, alebo úplne novo vytvorené a udržiavané človekom – napr. poľnohospodárske a lesné monokultúry (– cultural landscape).

Rezignujme teda na pokušenie zaviesť do krajinnno-ekologickej terminológie nový pojem: *civilizovaná krajina* (BEVILAQUA, 2007, pp. 24-33) – aj keď v krajinnno-ekologickej a legislatívnej spisbe možno nájsť mnoho náznakov o tomto terminologickom trende – už aj vzhľadom na axiologickú a sémantickú blízkosť pojmov „civilizácia“ a „kultúra“.

Označme radšej, pracovne, krajinu, ktorej sa človek kedykoľvek dotkol akýmkoľvek spôsobom, termínom: človekom **kolonizovaná krajina**. Rezervujme si termín „kultúrna krajina“ na – už v EDoK zavedenú – *cieľovú kvalitu krajiny*, ku ktorej nám na čim bližšie sa naším obcovaním s krajinou. Nie tak z dôvodov, či našich ambícií, jej zápisu do zoznamu Svetového kultúrneho a prírodného dedičstva – v jednej z kategórií kultúrna krajina definovaných v DoSD UNESCO – ako skôr v snahe a s cieľom vytvoriť a využiť **efekt spätnej väzby** kultivovania človeka kultúrnou krajinou ním kultivovanou...

Záver

Prijatie takejto paradigmy implementácie EDoK však znamená podstatný posun aj v základnom krajinnno-ekologickom výskume – k orientácii na transdisciplinárnu **interpretáciu krajiny**. Znamená hľadanie spôsobov ako **pretlmočiť hodnoty krajiny** jej obyvateľom, a naopak, ako **prepísať percepciu krajiny** ľuďmi pohybujúcimi sa v krajine (vnímanie hodnôt krajiny verejnosťou) do jazyka krajinnnej ekológie. Úloha pre krajinných ekológov teda znie: **nájsť spoločný a zrozumiteľný meta-jazyk krajiny!** Znovu-objaviť reč krajiny (ako kombinovaného artefaktu) – nástroj komunikácie s krajinou, v krajine, o krajine – s ľuďmi. Hľadať zabudnuté symboly v krajine, ktoré tam boli a sú od nepamäti (geomancia?). A to nielen v tej urbánnej a urbanizovanej (SPIRN, 1998; MAYALL & HALL, 2005 a 2007) ale aj, alebo najmä (na Slovensku!) rurálnej – či už „cennej“/chránenej alebo „bezcenej“/obyčajnej kolonizovanej krajine (napr. LOTHIAN, 1999 a 2000).

Účelom výsledku tejto úlohy je predsa chrániť, spravovať a tvoriť krajinu samotnými ľuďmi, ktorí v/z nej žijú. Len tak sa zabezpečí trvalá udržateľnosť a uplatnenie výsledkov vedy, teda krajinnnej ekológie v praxi i skutočné naplnenie pojmu implementácia Európskeho dohovoru o krajine – aj na Slovensku.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] ANIČIĆ, B., RECHNER, I. & PERICA, D., 2004: Structural vocabulary of cultural landscape on the island of Krk (Croatia), *Acta Carsologica*, 33/1, 7, pp. 101-115
- [2] BASTIAN, O., 2001: Landscape Ecology – towards a unified discipline? *Landscape Ecology*, 16: pp 757-766
- [3] BEVILAQUA, D., 2001: „*Duše Evropy a znavená Evropa umírá*“, *Magazín Ochrana prírody Slovenska* č. 3/2001, p. 24, Vyd. ŠOP SR Banská Bystrica
- [4] BEVILAQUA, D., 2002: „*Environmentálny akčný plán pre trvalo udržateľný rozvoj Spiša*“, pp. 186-197, IN: *Zborník referátov z odborného seminára „Prírodné bohatstvo a kultúrne dedičstvo Spiša (Natural Richness and Cultural Heritage of Region Spiš) 10.9.2002*, Stará Ľubovňa, Nitra, SPU v Nitre, 204 pp. ISBN 80-8069-070-7
- [5] BEVILAQUA, D., 2007: Identifikácia vlastností charakteristického vzhľadu krajiny Národného parku Slovenský raj, *Projekt dizertačnej práce, KPTK, FEE TU Zvolen*, 98 pp.

- [6] CÍLEK, V., 1996: Změny české krajiny za posledních sto let a trendy jejího dalšího vývoje. Ochrana přírody, 51, 1996, pp. 259-265
- [7] DEJMAL, I., 2000: Co s evropskou kulturní krajinou na konci dvacátého století? – IN: HÁJEK, T., JECH, K., (Ed.) et al., 2000: Téma pro 21. století: KULTURNÍ KRAJINA, aneb proč ji chránit? MŽP ČR, Praha, 243 pp. ISBN 80-7212-134-0, pp. 13-16
- [8] FRY, G., TRESS, B., & TRESS, G., 2007: Integrative landscape research: facts and challenges - IN: WU & HOBBS, 2007, pp 246-268
- [9] HARD, G., 1979: Die „Landschaft“ der Sprache und die „Landschaft“ der Geographen. Colloquium geograph. 11, Bonn, Germany ; cit. in: BASTIAN, 2001
- [10] CHARVÁT, P., 1997: Země svobodných a domov statečných (Krajina pravěkého Předního východu jako prostor sociální diferenciacie) – IN: KŘIKAVOVÁ, A., OBUCHOVÁ, L., 1997: Krajina v dějinách člověka. pp. 88
- [11] KELLER, J., 1995: Přemýšlení s Josefem Vavrouškem, G+G, Praha, 180 pp. ISBN 80-901896-1-X
- [12] KVĚT, R., 2003: Duše krajiny, Staré stezky v proměnách času, Academia, Praha, 195 pp, ISBN 80-200-1012-2
- [13] LOTHIAN, A., 1999: Landscape and the philosophy of aesthetics: is landscape quality inherent in the landscape or in the eye of the beholder? Landscape and Urban Planning, 44 (1999), pp 177-198
- [14] LOTHIAN, A., 2000: Landscape Quality Assessment of South Australia, Disertation for PhD Thesis, Dept. of Geographical & Environmental Studies, University of Adelaide, 468 pp.
- [15] MARUŠIČ, J. et al., 1998: Regionalna razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji, Ministarstvo za okolje i prostor, Urad Rep. Slovenije za prostorsko planiranje, Ljubljana, pp. 276
- [16] MATĚJČEK, T., et al, 2007: Malý geografický a ekologický slovník, Nakl. České geografické společnosti, Praha, 136 pp. ISBN 978-80-86034-68-3
- [17] MAYALL, K. & HALL, G. B., 2005: Landscape Grammar 1: spatial grammar theory and landscape planning, Environment and Planning B: Planning and Design 2005, vol. 32, pp. 895-920
- [18] MAYALL, K. & HALL, G. B., 2007: Landscape Grammar 2: Implementation, Environment and Planning B: Planning and Design 2007, vol. 34, pp. 28-49
- [19] MÍCHAL, I. (red.) et al, 1999: Hodnocené krajinného rázu a jeho uplatňování ve veřejné správě. Ms /uloženo na AOPK ČR/
- [20] NAVEH, Z., 1993: Red Book for threatened Mediterranean landscapes as an innovative tool for holistic landscape conservation. Introduction to the western Crete Red Book case study. Landscape and Urban Planning, 24 (1993) 241-247
- [21] NAVEH, Z. & LIEBERMAN, A. S., 1994: Landscape Ecology. Theory and Application, 2nd Ed., Springer-Verlag, N.Y, Berlin, Heidelberg, London, Paris, Tokyo, Hong Kong, Barcelona, Budapest, 360 pp. ISBN 0-387-94059-6
- [22] OGRIN, D., 1999: Landscape as a research problem, Agriculturae conspectus scientificus, vol. 64, No. 4, Editorial introduction pp.
- [23] ROSSI, R. & VOS, W, 1993: Criteria for the identification of a red list of Mediterranean landscapes: three examples in Tuscany, Landscape and Urban Planning, 24, 233-239
- [24] SPRN, A, 1998: The Language of Landscape, Yale Univ. Press, New Haven and London, 326 pp. ISBN 0-300-08294-0
- [25] SKLENIČKA, P., 2003: Základy krajinného plánování, 2. vydanie v Nakl. Naděžda Skleničková, Praha , 321 pp. ISBN 80-903206-0-0 (1. vydania)
- [26] TOTH, R. E., 1988: Theory and language in landscape analysis, planning, and evaluation, Landscape Ecology, vol. 1, No. 4, pp. 193-201 (1988)
- [27] VOREL, I, BUKÁČEK, R., MATĚJKA, P., CULEK, M. & SKLENIČKA, P., 2004: Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz

RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2007:

Manažérstvo životného prostredia 2007 ▼▲▼ Management of Environment '2007
zo VII. konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5. - 6. 1. 2007 v Jaslovských Bohuniciach
Proceedings of the International Conference, Jaslovské Bohunice, 5-6 January 2007
Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89281-18-3.

ve smyslu § 12 zákona č. 114/1992 Sb. o OPaK (metoda prostorové a charakterové diferenciacie území), studijní materiál pro kurz celoživotního vzdělávání „Hodnocení navrhovaných staveb a využití území z hlediska zásahu do krajinného rázu“, Nakl. Naděžda Skleničková, Praha

ADRESA AUTORA

Ing. Dušan BEVILAQUA, Fraňa Kráľa 9/4, 05201 Spišská Nová Ves, Slovenská republika, e-mail: >dusan.bevilaqua@gmail.com<

RECENZENT

RNDr. Miroslav RUSKO, PhD., Slovenská technická univerzita v Bratislave,
Materiálovotechnologická fakulta Trnava, Ústav bezpečnostného a environmentálneho inžinierstva,
Botanická 49, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: >miroslav.rusko@stuba.sk<